

Wetenschappelijke integriteit

Wat me opvalt aan de publieke discussies over wetenschappelijke integriteit en aan de vragen die mij daarover gesteld worden zijn een drietal zaken. Ten eerste de nadruk op data. Ten tweede de aandacht voor promovendi als groep die fraude kan identificeren. En ten derde de nadruk op controle.

Volgens mij zijn er twee redenen waarom er zoveel aandacht is voor data: Stapel en het idee dat wetenschappelijk onderzoek gelijk is aan empirisch onderzoek. De aandacht komt dus voort uit een begrijpelijke, maar eenzijdige reactie op een recent schandaal en een misvatting over wat wetenschappelijk onderzoek is.

Als we die enge invulling van wetenschappelijke integriteit aanhouden, dan kunnen we nooit op zinvolle wijze vragen of een theoretisch georiënteerde econoom integer is. Dat zou toch vreemd zijn. Het is dan ook volledig terecht dat de code van de VSNU niet alleen betrekking heeft op datamanipulatie, maar dat zij een algemene gedragscode is voor wetenschapsbeoefening. De grootste bijdrage van de code is, wat mij betreft, een beschrijving van prachtige dilemma's – prachtig want alledaags en van lastige aard. Neem dilemma I.b, "Mag je terughoudendheid in het innemen van morele en politieke standpunten in de media laten varen, als je collega's een genuanceerde houding overbodig vinden en onbekommerd in jouw ogen verkeerde standpunten innemen?" Of neem dilemma II.a, "Een docent wordt door zijn studenten op handen gedragen omdat hij zeer enthousiasmerend en eloquent is. In het vuur van zijn betoog schildert hij soms vergezichten die de reikwijdte van bestaande kennis ruim overschrijden, maar dat wordt daarbij niet aangegeven. Is dit acceptabel?"

Naast de focus op datamanipulatie is er ook een focus op promovendi als groep die fraude kan vaststellen. Ook dit lijkt ingegeven door het geval Stapel. Wellicht is ook het idee hier debet aan dat promovendi de hardwerkende mieren van de wetenschap zijn die alles zien. Maar het zou toch vreemd zijn om, qua controle, veel te verwachten van de zwakste groep in de wetenschappelijke hiërarchie. In plaats van hoop te stellen op een bepaalde groep, kunnen we beter factoren identificeren die niet-integer gedrag in de hand werken. De commissie Levelt onderscheidt in haar interim rapport twee factoren in verband met de zaak Stapel: een persoonlijkheidsfactor – het onbeschaamde gebruik dat hij maakte van zijn macht en pres-

BAUKE VISSER

Hoogleraar aan de Erasmus Universiteit
Rotterdam en directeur van het
Tinbergen Instituut

tige – en een omgevingsfactor – het gebrekkig functioneren van de wetenschappelijke kritiek. Andere factoren die waarschijnlijk bijdragen aan niet-integer gedrag zijn hoge prestatiedruk, baanonzekerheid en geobjectieeerde prestatiedoelen. Het is mijn indruk dat faculteiten hier nogal in kunnen verschillen, zowel binnen een en dezelfde universiteit als tussen universiteiten. Maar in elk geval lijken promovendi me eerder een risicogroep dan een groep die andere medewerkers zou moeten controleren.

Naast de focus op data en promovendi is er tot slot een focus in het publieke debat op controle. Dit lijkt op het eerste gezicht vreemd. Niet dat controle slecht is, integendeel, maar omdat er al veel controle is voordat onderzoek in de vorm van een pu-

blatie verschijnt in een tijdschrift en voordat een publicatie een onderdeel beschouwd wordt van de algemeen geaccepteerde kennis op een bepaald terrein. Maar de suggestie die gewekt wordt is dat de hiaten in de bestaande controles opgevangen kunnen worden door een controle door iemand, bij NWO of op de universiteit, die alle data en analyses nog eens bekijkt voordat ook maar iets de deur uitgaat. Maar nu we weten dat wetenschapsbeoefening veel breder is dan het omgaan met data, rijst de vraag of alle vormen van wetenschapsbeoefening op die manier gecontroleerd moeten worden. Alle inleidingen, of een steekproef natuurlijk, moeten nagelopen worden, ook de "related literature" sectie om te kijken of de bestaande literatuur recht wordt gedaan, de wiskundige afleidingen worden gecheckt, het ontwerp van de veld- of labexperimenten. En, oh ja, ook maar elke avond tv kijken om te controleren dat wat professor X als expert op terrein Y over fenomeen Z beweert bij Pauw en Witteman correct is en wetenschappelijk gefundeerd. Een hachelijke zaak. Ik moet denken aan de film *Das Leben der Anderen*.

Ik heb de wijsheid niet in pacht, maar mijn intuïtie zegt het volgende. Een deel van de oplossing is een grotere nadruk op het bijbrengen van een sceptische en kritische werkhouding bij promovendi en jonge medewerkers. Het is heel belangrijk dat wetenschappers elkaar leren de maat te nemen, zonder aanzien des persoons. Verder denk ik dat de nadruk op het schrijven van veel papers niet goed is. Er wordt veel te veel gerend. Een paper per jaar lijkt me mooi genoeg voor een econoom. Dan blijft er nog tijd over om anderen aan de tand te voelen.

SINDS 1916